

Kiertotalouden kansalaisraadin tapaaminen

Muistio 15.10.2020

1. Arto O. Salonen, Itä-Suomen yliopisto: Alustuspuheenvuoro

- Maapallo on suljettu systeemi, jossa olemme siirtyneet antroposeeniin. Rajat tulevat vastaan kolmesta syystä: väestönkasvu, massakulutuskulttuurin valtavirtaistuminen, elämän yksilökeskeistyminen.
- Muutoksen tekevät vauraat maat ja kansalaiset.
- Kiertotalous murtaa toimialoja. Se tuo arvojen ja työn vallankumouksen: elämän mielekkyys korostuu, työllä rakennetaan ylvästä tulevaisuutta, ei ole jätettä vaan raaka-ainetta, käytetään puhdasta energiaa.
- 70 prosenttia suomalaisista toivoo, että koronapandemia on alku kehitykselle, jonka myötä kuluttaminen vähenee pysyvästi.

Keskusteltua:

- Materiaalin kulutuksen pitää vähentyä, mutta aineettomien hyödykkeiden ja palvelujen kulutuksen ei välttämättä tarvitse.
- Miten aktivoida ihmisiä, jotka pysyvät keskustelun ulkopuolella?
 - Valtamediaan pitää saada lisää asiaa kiertotaloudesta erityisesti sen vahvuuksien näkökulmista – se lisääntyy, mistä puhutaan. Suljetun systeemin näkökulman pitäisi olla enemmän esillä julkisuudessa.
 - Välineellisen keskustelun sijaan pitää puhua missiosta. Ihmisen halu olla mukana ylväessä tulevaisuudessa pitää nostaa käyttövoimaksi ja rakentaa yhteinen näkymä.
 - Elämäntapamuutoksen tehneet ihmiset ovat tyytyväisempiä kuin muut. Kestävyyshaasteiden ratkaisemisesta on kuitenkin rakennettu liian kielteinen tarina. Tämä pitää kääntää ja innostaa ihmiset syyllistämisen sijaan ratkaisijan rooliin, esimerkiksi pohtimaan, miten he voivat parhaiten vaikuttaa ja käyttää omaa asemaansa (koulutus, varallisuus, verkostot jne.) hyvän yhteisen tulevaisuuden luomiseen.
- Miten hyvinvointivaltio rahoitetaan kiertotalousyhteiskunnan skenaariossa? Tulevaisuudessa työksi mielletään kaikki, joka ratkaisee planetaarisia ongelmia. Tuotannollinen työ automatisoituu, ja ihmiset voivat keskittyä mielekkyyttä lisääviin töihin – enemmän kuin koodaajia tarvitaan niitä, jotka kertovat, millaista maailmaa koodilla kannattaa rakentaa. Teknologiat ovat osa ratkaisua. Auringon nousun aloihin pitää satsata. Valtio voi ohjata ja kannustaa uudenlaisiin toimintatapoihin. Tästä tarvitaan lisää yhteiskunnallista keskustelua: esimerkiksi mikä on valtion rooli hyvän tulevaisuuden mahdollistajana ja millä tavoin uudet toimintatavat toimivat reilusti?

2. Aktiivinen kansalainen kiertotalousyhteiskunnassa

Kiertotalouden arvot ja asenteet -keskustelumuistion pohjalta käyty keskustelu käsitteli seuraavia kysymyksiä:

- **Kuulluksi tuleminen:** Mitkä ovat sinulle luontevimpia paikkoja ja tapoja osallistua? Onko osallistumiselle esteitä?
- **Kansalaisen ja kuluttajan toiveet:** Mitä kiertotalouden palveluja toivot arkeesi? Mitä kiertotalouden toteutumisen esteitä kohtaavat arjessasi?
- **Tieto:** Millaista tietoa tarvitset kiertotaloudesta? Mitä puuttuu?

Keskusteltua:

1. **Arjen helppouden pitää säilyä.** Kiertotalous pitää saada sujuvaksi ja normaaliksi toiminnaksi – helpommaksi, halvemmaksi ja houkuttelevammaksi. Käyttäytymis- ja kulutustottumuksia ei tarvitse muuttaa kerralla. Myös tieto pitää tuoda arkeen.
2. **Yhteisöllisyys ja tunnekokemus ovat tärkeitä.** Ihminen haluaa löytää oman yhteisönsä, ja tunneside tehostaa muutosta. Jakamistalous ei ole vain teknistä jakamista, vaan siihen liittyy myös yhteisöllisyyttä ja halua olla vuorovaikutuksessa oman lähipiirin kanssa. Kaikki eivät mieti kiertotaloustekoja, vaan motivaatio voi kummuta yhteisöllisyydestä. Jakamistaloutta edistäisi, jos yhteisöllisyys olisi nykyistä arvostetumpaa.
3. **Arvokeskustelua ja onnellisuustarinoita tarvitaan lisää.** Pelko ja esimerkkien puute estävät muutosta. Tarvitaan henkilökohtaisesti koskettava visio hyvästä tulevaisuudesta ja tarina, johon voi samaistua. Se voi innostaa rakentamaan identiteetin muiden kuin ulkoisten tekijöiden ja kulutuksen varaan.
4. **Kansalaiset tarvitsevat lisää tutkittua tietoa.** Kiertotalous on monille epä määräinen, ja kiertotalouspalveluista on vaikeaa löytää tietoa. Kuluttajat tarvitsevat todellista tietoa tuotteiden ja palvelujen ympäristövaikutuksista, jotta he voivat ymmärtää valintojensa merkityksen ja mittakaavan. Omien valintojen vaikutus on tärkein viestittävä asiakokonaisuus. Mitattavista määreistä täytyisi saada ymmärrettävämpiä ja konkreettisempia. Pitäisi myös alkaa puhua materiaalien lajittelusta jätteiden lajittelun tai kierrätyksen sijaan ja tuoda esiin kiertotalouden perusfilosofia tuotteiden elinkaaren pidentämisestä huollon ja korjaamisen kautta. Kiertotalouspalveluja, kuten jakamistalouden mahdollisuuksia, pitää myös markkinoida paremmin. Tämä on myös tärkeää Suomen osaamisen vahvistamisessa kansainvälisesti. Internetiin voisi tehdä kojelaudan, joka tarjoaisi kuratoitua tietoa eri kohderyhmille.
5. **Tarvitsemme kiertotalousnatiiveja.** Aikuisten käytöstä voidaan pyrkiä muuttamaan, mutta lapsista pitää kasvattaa alusta asti kiertotalouden osaajia. Kasvatus on avainasemassa, samoin aikuisten antama esimerkki. Voisi olla myös kiertotalouslähettejä, jotka tukevat ihmisten muutosta kohti kestävämpää arkea kiertämällä esimerkiksi työpaikoilla ja kouluissa. Tämän voisi toteuttaa kansalaisjärjestön organisoiman lähettien koulutusohjelman avulla.
6. **Hinnoittelun pitäisi perustua tosiasioihin.** Asioilla pitäisi olla kokonaisuuden kannalta oikeanlainen hinta: vrt. roskaruoan hinta ja haittavaikutuksista

aiheutuvat kulut terveydenhuollossa. Tuottajia pitää kannustaa kantamaan vastuu tuotteen ympäristövaikutuksista. Lineaaritalouden luoma halpa referenssihintaa on ongelma. Kiertotalouden tuotteiden ja palvelujen pitäisi olla hinnaltaan kilpailukykyisiä.

3. Koulutus ja osaaminen kiertotaloudessa

Ympäristöministeriön Taina Nikula esitteli kiertotalousohjelman luonnoksen kiertotalouden koulutuksen ja osaamisen lähtötilanteesta, visiosta, tavoitteista ja toimenpide-ehdotuksista. Ks. esitys liitteenä.

Keskusteltua:

1. Tarvitaan lisää konkretiaa. Muuten ei synny koko kansan kiertotalousohjelmaa. Kiertotalouspalvelut pitää tuoda lähelle ihmistä ja viestiä niistä monikielisesti.
2. Visio vaatii kiteytystä ja rajauksia. Visio on raskas eikä puhuttele tarpeeksi. Sitä pitää myös rajata nykyisestä.
3. Tavoitteille pitää asettaa relevantit mittarit. Muuten ei voi mitata onnistumista.
4. Ohjelma lähtee liikaa instituutioista: kansalaisyhteiskunnan sivistysroolille pitää antaa suurempi sija. Luonnoksessa asetelma on ylhäältä alas. Osallisuutta tarvitaan lisää. Luonnos ei tavoita sitä, että ihmisillä on luontainen taipumus kerääntyä yhteen ja halu toimia oikein. Muutoksessa tarvitaan sekä kansalaisia ja kolmatta sektoria että instituutioita. Myös kuntien rooli pitää tunnistaa.
5. Kiertotalousnatiivien kasvatus pitää nostaa keskiöön. Muutos ja asennemuokkaus lähtevät päiväkodeista, aikuisten esimerkistä ja kasvattajien osaamisesta. Nykyisiä ja tulevia opettajia pitää kouluttaa ja motivoida.
6. 20–30-vuotiaisiin on panostettava ja tuettava nuorten ruohonjuuritason ratkaisuja. Nuoria voisi auttaa mikrotukien avulla esimerkiksi perustamaan jakamistalouden yhteisiä tiloja, jotka voivat tuoda yhteen monen ikäisiä. Voisiko 20–30-vuotiaille järjestää maapallon puolustuskurssin? Tätä ikäryhmää kannattaa priorisoida, sillä se voi rakentaa kiertotaloudesta ilmiön. Nuoret vaikuttajat innostavat muita ja tuovat asialle näkyvyyttä.
7. Kiertotalous pitää saada mukaan kaupalliseen koulutukseen. Suomi on insinöörivetoinen maa. Jos lineaaritalous halutaan haastaa, tarvitaan kaupallista ja taloudellista koulutusta, jossa kiertotalous ei ole sivuhuomio vaan uuden talouden perusta. Tarvitaan myös eri alojen ristiinpölytystä. Näin voi syntyä uusia liiketoimintamalleja. Täydennyskoulutuksessa on puutteita. Matalan kynnyksen täydennyskoulutusta ja aineistoja tarvitaan lisää.
8. Maahanmuuttajien kiertotalousosaamista on vahvistettava. Järjestöillä voi olla tässä tärkeä rooli. Pitää myös ottaa huomioon, että maahanmuuttajat voivat tulla erilaisesta kulutuskulttuurista, mikä voi olla voimavara ja mahdollisuus.
9. Olemassa olevien alustojen ja verkostojen tunnettuutta on vahvistettava. Viestinnässä pitää ottaa huomioon eri sukupolvien erot median käytössä. Voisi harkita portaalin perustamista helpottamaan pirstaleisen kentän hahmottamista.

4. Jaettuja linkkejä ja vinkkejä

- Rethinking Economics -ryhmä
- kiertotalous.nyt
- Kiertotalouden erikoislehti Uusiouutiset (ilmainen opiskelijoille, uusiouutiset.fi)